

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2
Guidelines for Development the Implementation of the Student Care
and Support System in Schools Under Chaiyaphum Primary
Educational Service Area Office 2

อัญรินทร์ ปิยะชัยธนาวงษ์¹
อำนาจ ชนวงษ์² และ จิราพร วิชระโภชน์³
วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย^{1,2,3}

Anyarin Piyachaithanawong¹
Amnaj Chanawongse² and Jiraporn Wicharapote³
College of Asian Scholars^{1,2,3}

Corresponding Author, Email: nutthanicha221134@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ดำเนินการ 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 35 คน และครู 287 คน รวม 322 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNI Modified) ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ จำนวน 6 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ความต้องการจำเป็นสูงสุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนา รองลงมาคือด้านการส่งต่อ และด้านการคัดกรอง

* ได้รับบทความ: 26 ตุลาคม 2568; แก้ไขบทความ: 16 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 30 มิถุนายน 2569

2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วย 5 ด้าน 30 แนวทาง ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข และการส่งต่อ โดยผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน; ความต้องการจำเป็น; แนวทางการพัฒนา; การบริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) investigate the current conditions, desirable conditions, and priority needs of the implementation of the Student Care and Support System in schools under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2, and (2) develop guidelines for improving the implementation of the Student Care and Support System. A mixed-methods research design was employed in two phases. Phase I was quantitative research involving 322 participants, comprising 35 school administrators and 287 teachers selected through proportionate stratified random sampling. Data were collected using a questionnaire and analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}). Phase II employed qualitative research through in-depth interviews with six key informants selected from three best-practice schools. The proposed guidelines were subsequently evaluated for appropriateness and feasibility by eleven experts. Qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that:

1) the overall current implementation of the Student Care and Support System was at a moderate level, whereas the desirable condition was at the highest level. The highest priority needs were promotion and development, followed by referral and student screening.

2) The proposed development guidelines consisted of five major components and thirty practical strategies, including individual student recognition, student screening, promotion and development, prevention and intervention, and referral. The evaluation results indicated that the overall appropriateness and feasibility of the proposed guidelines were at the highest level. These findings suggest that the developed guidelines can effectively support the improvement of the Student Care and Support System and can be practically implemented in accordance with the context of educational institutions.

Keywords: Student Care and Support System; Priority Needs; Development Guidelines; Educational Administration

บทนำ

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริม ป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข ปัญหาของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มีทักษะในการดำเนินชีวิต และสามารถเผชิญกับปัญหาหรือภาวะวิกฤตได้ อย่างเหมาะสม การดำเนินงานดังกล่าวต้องอาศัยกระบวนการที่มีขั้นตอนชัดเจน ใช้เครื่องมือที่มีมาตรฐาน มีหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้บุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเข้ามา มีส่วนร่วม โดยมีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน ร่วมกับผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และโครงสร้างครอบครัวในปัจจุบันส่งผลให้ ปัญหาของนักเรียนมีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทั้งด้านการเรียน พฤติกรรม สุขภาพกาย สุขภาพ จิต ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงสื่อดิจิทัลที่ไม่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้อาจส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การปรับตัว การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ตลอดจน ความเสี่ยงต่อการออกกลางคัน ดังนั้น สถานศึกษาจึงไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ต้องมีระบบสนับสนุนที่สามารถเข้าถึงนักเรียนเป็นรายบุคคล คัดกรองความเสี่ยง ส่งเสริมศักยภาพ และ ให้ความช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุน สถานศึกษาให้ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จากสภาพ การดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าโรงเรียนบางแห่งยังดำเนินงานไม่ชัดเจน ขาดความเป็นระบบและความ

ต่อเนื่อง บุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้ ทักษะ และความเข้าใจในการใช้เครื่องมือ การคัดกรองการช่วยเหลือ และการส่งต่อ ส่งผลให้การดูแลนักเรียนอาจไม่ทั่วถึงและไม่ตรงกับสภาพปัญหา นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัด ด้านจำนวนบุคลากร ภาระงาน งบประมาณ การประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจน การนำข้อมูลนักเรียนมาใช้ในการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

แม้ว่าสถานศึกษาจะได้รับการส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีและระบบสารสนเทศในการบริหารจัดการ มากขึ้น แต่ความแตกต่างด้านทรัพยากร ความพร้อมของครอบครัว และบริบทระหว่างโรงเรียนยังทำให้ การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงข้อมูล จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลไปสู่การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่ออย่างเป็นระบบ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การมีนโยบายหรือคู่มือเพียงอย่างเดียว ยังไม่เพียงพอ แต่จำเป็นต้องมีแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพจริงและบริบทของโรงเรียน ในพื้นที่

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่างานส่วนใหญ่มุ่งศึกษาระดับการดำเนินงานหรือปัญหาของ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละพื้นที่ แต่ยังมีข้อจำกัดในการเชื่อมโยงข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพ ที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นไปสู่การพัฒนาแนวทางเชิงปฏิบัติที่ผ่านการศึกษาจากสถาน ศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศและการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ช่องว่างดังกล่าวจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควร ได้รับการศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางที่มีทั้งความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้จริงในบริบท ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้กำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาบุคลากร จัดสรรทรัพยากร และพัฒนา กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความต่อเนื่อง ครอบคลุม และตอบสนองต่อปัญหาของผู้เรียนได้ อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตลอดจนยกระดับ คุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงอธิบายแบบลำดับขั้น (Explanatory Sequential Design) ประกอบด้วยการศึกษาเชิงปริมาณในระยะที่ 1 และการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 214 คน และครู จำนวน 1,760 คน รวมทั้งสิ้น 1,974 คน จากโรงเรียนจำนวน 260 แห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 322 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 35 คน และครู 287 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie และ Morgan และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportionate Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ (5-point Rating Scale) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข การส่งต่อนักเรียน

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่า IOC ระหว่าง 0.80–1.00 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.307–0.952 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.972 สำหรับสภาพปัจจุบัน และ 0.988 สำหรับสภาพที่พึงประสงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยจัดส่งแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ (Google Forms) พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังกลุ่มตัวอย่าง และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ประกอบด้วย ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index: PNI Modified)

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)
2. แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางพัฒนาในรูปแบบมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ

เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80–1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ก่อนนำไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลสังเคราะห์สาระสำคัญ และพัฒนาเป็นแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 5 ด้าน 30 แนวทาง ส่วนผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 2.73$, S.D. = 0.56) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.55)

และเมื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น พบว่ามีค่า $PNI_{modified} = 0.659$ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนยังมีช่องว่างที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ด้าน	สภาพปัจจุบัน ($\bar{x}$)	ระดับ	สภาพที่พึงประสงค์ ($\bar{x}$)	ระดับ
การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	2.92	ปานกลาง	4.42	มากที่สุด
การคัดกรอง	2.74	ปานกลาง	4.61	มากที่สุด
การส่งเสริมและพัฒนา	2.48	ปานกลาง	4.58	มากที่สุด
การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข	2.86	ปานกลาง	4.43	มากที่สุด
การส่งต่อ	2.64	ปานกลาง	4.59	มากที่สุด
รวม	2.73	ปานกลาง	4.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันสูงที่สุด ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การส่งเสริมและพัฒนา ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการคัดกรองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ลำดับ	ด้าน	$PNI_{modified}$
1	การส่งเสริมและพัฒนา	0.847
2	การส่งต่อ	0.739
3	การคัดกรอง	0.682
4	การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข	0.549
5	การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	0.514

จากตารางที่ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนา รองลงมาคือ ด้านการส่งต่อ และ ด้านการคัดกรอง ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์โรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) และการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน รวม 30 แนวทาง โดยผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน

ตารางที่ 3 ผลการประเมินแนวทางการพัฒนา

รายการ	จำนวนแนวทาง
การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	5
การคัดกรอง	6
การส่งเสริมและพัฒนา	6
การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข	6
การส่งต่อ	7
รวม	30 แนวทาง

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ความเหมาะสม	4.77	0.24	มากที่สุด
ความเป็นไปได้	4.71	0.36	มากที่สุด

ผลการประเมินสะท้อนว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาได้จริง

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ยังมีช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมและพัฒนา การส่งต่อ และการคัดกรอง ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด การสังเคราะห์ข้อมูลจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศนำไปสู่การพัฒนาแนวทางจำนวน 30 แนวทาง ครอบคลุมการดำเนินงานทั้ง 5 ด้าน และผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด จึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการยกระดับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

ตารางที่ 5 การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

องค์ประกอบ	แนวทางการพัฒนา	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	จัดทำฐานข้อมูลรายบุคคล เยี่ยมบ้าน ประชุมผู้ปกครอง สร้างความสัมพันธ์ กับนักเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลรายบุคคล	มีข้อมูลนักเรียนครบถ้วน เข้าใจบริบท และปัญหาของผู้เรียน
2. การคัดกรองนักเรียน	ใช้เครื่องมือมาตรฐาน เช่น SDQ และ EQ จัดกลุ่มนักเรียน จัดทำคู่มือ และอบรมครู	คัดกรองนักเรียนได้ถูกต้อง รวดเร็ว และครอบคลุม

3. การส่งเสริมและพัฒนา	จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ ส่งเสริมพหุปัญญา สนับสนุนงบประมาณ สร้างนักเรียนแกนนำ และติดตามผล	ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ ทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และทักษะชีวิต
4. การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข	จัดระบบให้คำปรึกษา พัฒนาครูด้านจิตวิทยา สร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน จัดกิจกรรมป้องกันปัญหา	ลดพฤติกรรมเสี่ยงและสามารถ ช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างทันท่วงที
5. การส่งต่อ	จัดระบบส่งต่อภายในและภายนอก ประสาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีเอกสารและ ระบบติดตามผล	นักเรียนได้รับความช่วยเหลือ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 6 สรุปแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ด้าน	จำนวนแนวทาง	ประเด็นสำคัญ
การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	5	ฐานข้อมูลและการเยี่ยมบ้าน
การคัดกรอง	6	เครื่องมือมาตรฐานและการจำแนกกลุ่ม
การส่งเสริมและพัฒนา	6	กิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้เรียน
การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข	6	ระบบช่วยเหลือเชิงรุกและเครือข่าย
การส่งต่อ	7	การประสานงานและการติดตามผล
รวม	30 แนวทาง	การดำเนินงานแบบบูรณาการทั้งระบบ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นสูงสุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนา การส่งต่อ และการคัดกรอง

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้สถานศึกษาจะมีการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว แต่การนำระบบไปสู่การปฏิบัติยังมีข้อจำกัดทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ เครื่องมือ และการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและ

หน่วยงานภายนอก ส่งผลให้การดำเนินงานยังไม่ครอบคลุมทุกมิติของการดูแลผู้เรียน โดยเฉพาะการส่งเสริมศักยภาพเชิงรุก ซึ่งถือเป็นหัวใจของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ที่อธิบายว่าระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ โดยทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูษณิศ ม่วงเกษม (2562) และ นพเกล้า ทองธรรมมา (2563) ที่พบว่าสถานศึกษามีความต้องการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน โดยเฉพาะด้านการคัดกรอง การส่งเสริมผู้เรียน และการส่งต่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อีกประการหนึ่ง การที่ด้านการส่งเสริมและพัฒนามีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนมุมมองจากการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปสู่การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเชิงป้องกัน (Preventive Development) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม (Holistic Student Development) ที่มุ่งสร้างศักยภาพทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม ทักษะชีวิต และสุขภาวะทางจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม

2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 5 ด้าน จำนวน 30 แนวทาง และผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการแบบบูรณาการ โดยเริ่มจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ถูกต้องนำไปสู่การคัดกรองอย่างเป็นระบบ การจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาที่เหมาะสม การช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเชิงรุก และการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเมื่อเกินศักยภาพของโรงเรียน กระบวนการดังกล่าวทำให้การดูแลผู้เรียนมีความต่อเนื่องและสามารถตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Bronfenbrenner (1979) ซึ่งอธิบายว่า การพัฒนาผู้เรียนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมหลายระดับ ทั้งครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม ดังนั้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานภายนอก จึงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารคุณภาพทั้งองค์กร (Total Quality Management: TQM) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การใช้ข้อมูลสารสนเทศในการตัดสินใจ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปรากฏชัดจากแนวทางการจัดทำฐานข้อมูลรายบุคคล การใช้เครื่องมือมาตรฐานในการคัดกรอง การติดตามผล และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

- การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นรากฐานของการดูแลผู้เรียน เพราะข้อมูลที่ถูกต้องช่วยให้การวางแผนช่วยเหลือมีความเหมาะสมและตรงกับสภาพปัญหา

- การคัดกรองนักเรียน ช่วยให้สามารถจำแนกกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มที่มีปัญหาได้อย่างถูกต้อง ทำให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

- การส่งเสริมและพัฒนา เป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนมากกว่าการรอแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดขึ้นแล้ว

- การป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข ช่วยลดความรุนแรงของปัญหาและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่ผู้เรียน

- การส่งต่อ เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงโรงเรียนกับหน่วยงานภายนอก ทำให้ผู้เรียนได้รับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญอย่างทันท่วงที

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมาภรณ์ สนธิ (2560) ศิริรัตน์ เกตุประทุม (2560) กนกวรรณ อุ่นจิตต์ (2565) และ จิรวิทย์ ธรรมปาพจน์ (2567) ซึ่งเสนอว่าความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดจากการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งห้าด้าน มีการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ และมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนอย่างเข้มแข็ง

ผลการวิจัยสะท้อนว่า การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรดำเนินการในลักษณะของระบบบูรณาการ (Integrated Student Care System) ที่เชื่อมโยงการรู้จักนักเรียน การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันและช่วยเหลือ และการส่งต่อเข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก ตลอดจนการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการบริหารจัดการ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาควรกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มุ่งเน้นการพัฒนาทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข และการส่งต่อ เพื่อให้สถานศึกษามีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานและสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรที่รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะด้านการใช้เครื่องมือคัดกรอง การให้คำปรึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลรายบุคคล และการประสานเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก

1.3 สถานศึกษาควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นปัจจุบัน สามารถเชื่อมโยงข้อมูลการรู้จักนักเรียน การคัดกรอง การติดตามผล และการส่งต่อ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

1.4 ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายภาคีในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยร่วมกันวางแผน ติดตาม และประเมินผลการช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาผู้เรียน

1.5 สถานศึกษาควรนำแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียน พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบ (Model) หรือรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบสารสนเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการติดตามช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนในเขตเมือง และโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อเปรียบเทียบและสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เหมาะสม

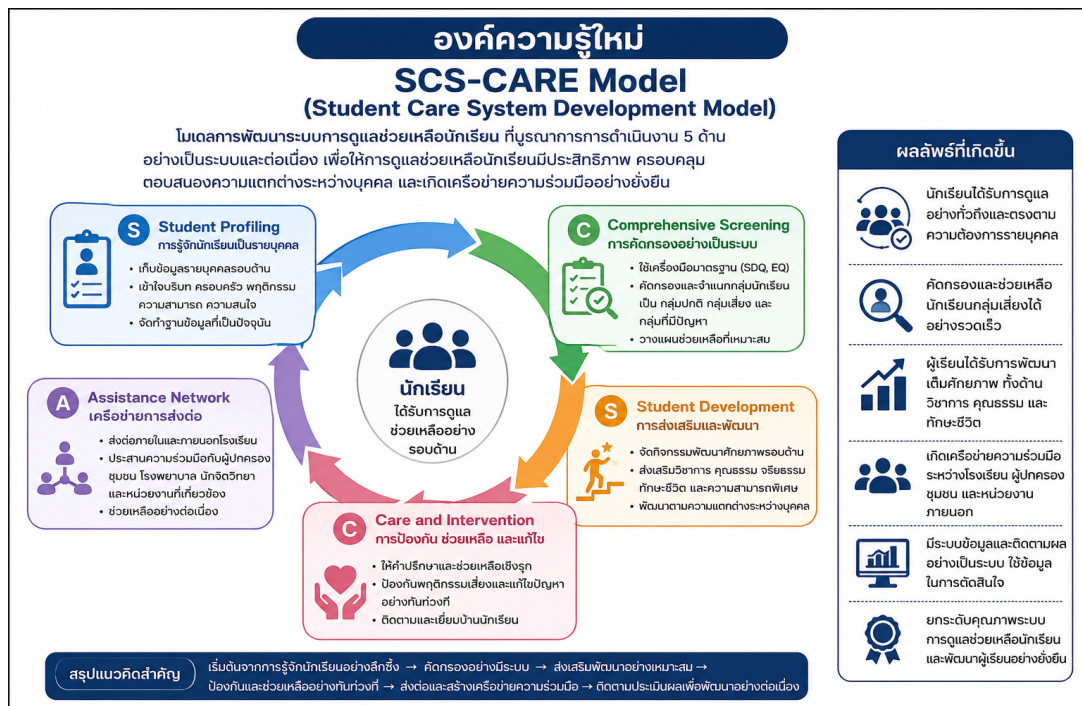
2.3 ควรวิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อประเมินประสิทธิผลของแนวทางหรือรูปแบบการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ได้จากการวิจัยนี้ต่อคุณภาพผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมของนักเรียน

2.4 ควรศึกษาบทบาทของเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอกในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อสร้างรูปแบบความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและสามารถขยายผลในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

2.5 ควรศึกษาการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และระบบวิเคราะห์ข้อมูล (Learning Analytics) ในการคัดกรอง ติดตาม และคาดการณ์ความเสี่ยงของนักเรียน เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการวางแผนช่วยเหลือและส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย คือ กระบวนการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ เริ่มจาก การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (Student Profiling) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลผู้เรียนนำไปสู่ การคัดกรองอย่างเป็นระบบ (Comprehensive Screening) จากนั้นดำเนินการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้เรียน (Student Development) ควบคู่กับ การป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหา (Care and Intervention) และ การสร้างเครือข่ายการส่งต่อ (Assistance Network) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึง พัฒนาศักยภาพรายบุคคล และยกระดับคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 SCS-CARE Model (Student Care System Development Model)

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.
- ภูษณิศ ม่วงเกษม. (2562). สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(2), 125-138.
- นพเกล้า ทองธรรมมา. (2563). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3. วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์, 7(10), 180-193.
- ปรมาภรณ์ สนธิ. (2560). แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. วารสารการบริหารการศึกษา, 13(1), 82-94.
- ศิริรัตน์ เกตุประทุม. (2560). การดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในอำเภอบ้านทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 28(2), 55-70.
- กนกวรรณ อุ่ณจิตต์. (2565). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 16(3), 92-107.
- จิรวิทย์ ธรรมปาพจน์. (2567). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในอำเภอยะมิงค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ, 12(1), 34-49.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (5th ed.). SAGE Publications.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. Archives of Psychology, 140, 1-55.